

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **BOEING OF TWEDEKKER? DE GESCHIEDENIS VAN BRUSSELS PHILHARMONIC**

In 2005 verscheen een historisch overzicht van de Filharmonie, naar aanleiding van het vijftigjarige bestaan van het Antwerpse symfonieorkest, en in 2013 werd de geschiedenis van het Brussels Philharmonic gepubliceerd. Zo zijn de twee geïnstitutionaliseerde Vlaamse symfonische orkesten goed gedocumenteerd. Die twee orkesten hebben overigens veel gemeen, hun talrijke naamswijzigingen bijvoorbeeld: van De Philharmonie van Antwerpen naar Koninklijk Filharmonisch Orkest van Vlaanderen tot de Filharmonie, en van het Groot Symfonie-Orkest van het NIR naar BRT/BRTN/VRT Filharmonisch Orkest tot Vlaams Radio Orkest en Brussels Philharmonic, en alle varianten daartussen. Die talrijke naamsveranderingen reflecteren de woelige geschiedenis van de twee orkesten. Beide Vlaamse orkesten zijn in hun bestaan door diepe dalen gegaan en stonden soms op de rand van de afgrond. Het scheelde zelfs niet veel of van deze twee orkesten werd er één gemaakt. Het verhaal van die dreigende fusie – en veel meer – kun je nalezen in dit fraai uitgegeven, rijkelijk geïllustreerde boek, dat qua opzet en uitwerking lijkt te twijfelen tussen een wetenschappelijke publicatie en een koffietafelboek.

Het orkest wil de geschiedenis schrijven van het omroeporkest, te beginnen bij van het unitaire orkest (1935-1977) dat werkte voor Brussel Vlaams en Brussel Frans, de latere BRT en RTB. Nadat in

Brussels Philharmonic.

september 1974 de klassieke radiozender BRT 3 werd opgericht, groeide de vraag naar een eigen Vlaams radio-orkest, een logisch gevolg ook van de culturele autonomie van de gemeenschappen. Dat kwam er in 1978 met het Filharmonisch Orkest van de BRT. Dat orkest, dat vooral voor BRT 3 werkte, maar ook voor de televisie en Radio 1, werd na een woelige periode door gedelegeerd bestuurder Bert De Graeve in 1998 verzelfstandigd. Sindsdien heeft Vlaanderen feitelijk geen omroeporkest meer, dit in tegenstelling tot de meeste Europese landen, Albanië en Macedonië inclusief. De andere artistieke ensembles die de omroep rijk was en nu kwijt (het jazzorkest, kamerorkest, koor), worden in dit boek slechts zijdelings behandeld.

Omdat men de orkestgeschiedenis wilde plaatsen binnen het media- en cultuurbeleid, schreven aan dit boek niet alleen musicologen mee, maar ook mediaspecialisten en zelfs een architect (het hoofdstuk over het Flageygebouw, waar het orkest sinds 2005 opnieuw resideert). Zo krijg je een gediversifieerde blik op bijna tachtig jaar Vlaamse muziek- en omroepgeschiedenis. Maar als je met veel verschillende auteurs werkt, heb je een grondige eindredactie nodig en daar schort het hier soms wel aan. Zo staat op pagina 100 en 105 twee keer een

inhoudelijk identieke passage over hoe radiodirecteur Jan Boon, muzikdirecteur Paul Collaer en dirigent Arthur Meulemans een zelfde paternalistische visie op cultuurspreiding delen en hoe ze dat elk op hun eigen manier in de praktijk brengen. En op verschillende plaatsen wordt de lof gezongen van Collaer als programmator van Vlaamse/Belgische muziek, terwijl dan elders quasi in een voetnoot terecht wordt vermeld dat hij veel liever op het internationale modernisme focuste en Vlaamse en Belgische componisten eerder denigrerend behandelde. Opvallend ook is dat de oorlogsjaren van het orkest slechts zeer summier worden behandeld. Blijkbaar wou men deze heikele periode liever omzeilen en wilde men geen foto's van dirigenten in SS-uniform in dit door het orkest ondersteunde boek.

Misschien is die ondersteuning vanwege het orkest ook wel de verklaring voor sommige passages die toch moeilijk de toets van de wetenschappelijke kritiek kunnen doorstaan. Zo wordt het Groot Symfonie-Orkest "wereldtop" genoemd, "één van de beste orkesten van de wereld". Argumenten worden hier niet voor aangedragen; zo'n bewering zou trouwens enkel gestaafd kunnen worden door vergelijkend onderzoek van historische opnamen.

Dat een componist als Stravinsky voor het orkest stond en lovende woorden in het gulden boek schreef, is niet echt overtuigend: gulden boeken van orkesten staan vol met loftuitingen van dirigenten. In wat als het hoogtij van het orkest wordt beschreven, de jaren dertig tot het midden van de jaren zestig, stond Stravinsky bijvoorbeeld ook voor absolute toporkesten als Cleveland Orchestra, Chicago Symphony Orchestra, New York Philharmonic of het Concertgebouworkest. Er zijn dan toch klinkende argumenten nodig om te staven dat het omroeporkest die orkesten naar de kroon kon steken. Dat het orkest in korte tijd nieuwe literatuur kon instuderen, betekende niet dat het tegelijk ook “wereldtop” was.

Ook de verzelfstandiging van het orkest buiten de omroep wordt opvallend kritiekloos behandeld, als ware het één succesverhaal. In het slothoofdstuk worden de feiten zelfs geforceerd om te laten geloven dat de werking van het Brussels Philharmonic in het verlengde ligt “van de oorspronkelijke functie die het orkest van het NIR bij zijn stichting had”. Die functie blijkt dan plots gereduceerd tot het promoten van de “muzikale vernieuwingen van het modernisme”, terwijl op veel andere plaatsen in het boek beklemtoond wordt dat ook het uitvoeren van Vlaamse muziek tot de kerntaken van het orkest behoort. Dat bij het Brussels Philharmonic Vlaamse componisten uit heden en verleden nu nog nauwelijks aan bod komen, wordt braaf verzwegen. De statistieken over de uitgevoerde Vlaamse muziek lijken niet altijd betrouwbaar, maar desondanks geven ze een beeld van hoe goed Vlaamse componisten door het vroegere omroeporkest werden ondersteund en gepromoot.

Deze en andere passages geven het gevoel dat het boek tendentiekus wil bewijzen wat er bewezen diende te worden: dat het plan dat de liberale radiodirecteur Piet Van Roe had om het orkest te verzelfstandigen, wel degelijk ten volle geslaagd is. Het boek opent met de vraag of een publieke omroep een orkest nodig heeft. Een vraag die dus negatief werd beantwoord door Van Roe, die er als radiodirecteur zelf mee verantwoordelijk voor was dat het omroeporkest op het einde van de jaren negentig “in een absoluut dieptepunt (zit), zowel op materieel als artistiek vlak”. Op die plaatsen mist het boek internationale contextualisering: het was

interessant geweest om te vergelijken met buitenlandse omroepen en hoe die met hun orkesten omgingen/gaan.

In het boek vergelijkt concertmeester Otto Derolez een orkest met een leger en ook met een paard, een vergelijking die Herbert von Karajan graag maakte. Een betere vergelijking is misschien die met een gesofisticeerd passagiersvliegtuig: het is het eindproduct van een lange evolutie, alle radertjes moeten kloppen en aan het roer heb je competente mensen nodig. Het lijkt erop dat de BRT/VRT heeft nagelaten goede piloten aan te werven. De omroep liet zelfs toe dat sommige verantwoordelijken, op het hoogtepunt van de oudmuziekrevival, overal luidop verkondigden dat ze geen Boeing nodig hadden. Een antieke tweedekker zou beter dienen. Het gevolg was dat de kerosinekraan werd dichtgedraaid. De ware grafdelvers van het omroeporkest zaten in de omroep zelf. En dat waren niet de paternalistische volksopvoeders die het in dit boek wel danig moeten ontgelden.

JAN DEWILDE

KRISTIN VAN DEN BUYS, KATIA SEGERS, e.a., *Het orkest: van radio-orkest tot Brussels Philharmonic in Flagey*, LannooCampus, Leuven, 2013, 275 p.